

ANADOLU VE KAFKASYA KAVŞAĞINDA GELENEKSEL BİR YILBAŞI KUTLAMASI: KALANDAR

A TRADITIONAL NEW YEAR CELEBRATION AT THE ANATOLIAN- CAUCASIAN CROSSROAD: KALANDAR

Okan ALAY*

ÖZ: Dünyanın pek çok coğrafya ve kültüründe olduğu gibi Anadolu ve Kafkasya coğrafyasında da belli başlı takvimler ölçeğinde birbirinden farklı veya birbirine benzer yapıda “yılbaşı kutlaması” düzenlenir. Bu kutlamalardan biri de geleneksel “Kalandar” kutlamasıdır. Bu çalışmada Kalandarın takvimle ilintisi, kökeni, seyri, özellikleri değerlendirilmekte ve halk bilimi, halk kültürü açısından taşıdığı önem dikkatlere sunulmaktadır. Yüzyıllardır süregelen Kalandar kutlamalarında birçok kültürel değer, tarihsel süreç içinde bazı değişim ve dönüşümlere uğrasa da varlığını devam ettirerek günümüze ulaştığı saptanmaktadır. Kutlama boyunca şenlikler, seyirlik oyunlar, hediyeleşmeler, ilginç kostümler, ezgiler, halk dansları ve mani gibi pek çok somut veya soyut değer, sosyo-kültürel bir zenginlik olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda birçok kadim halk inanışı ve ritüel yaşam imkânı bulur. Kutlamalarda pagan öğeler ve insan-doğa-yaşam kavramlarıyla ilintili olarak; yeniden doğuş, yenilenme, bereket, neşe ve paylaşım sıklıkla vurgulanan kavramlar/ögelere çalışır. İnsanlar birbirlerine hediyeler sunarak yakınlık kurmaya ve paylaşımı özendirmeye çalışır. Kutlamalarda adeta Kalandarla özdeşleşen “Karakoncolos” oyunu iyilik ve kötülük iyesinin varlığı, insan ve doğaüstü varlıkların mücadelesi, zaman ve koşulların gerçekliğinin bir temsili olarak icra edilir. Neticede modern dünya koşullarının her şeyi kendine benzetererek tükettiği bir dönemde, özünde pek çok kültürel değeri barındıran Kalandar geleneğinin devam ettirilmesi başlı başına önem arz ettiği tespit edilmektedir. Bu çalışmamızda da görüleceği üzere Kalandar ve ona dair inanış ve uygulamalar, başta halk bilim ve antropoloji olmak üzere birçok sosyal bilim disiplini için kayda değer bilgiler taşıdığı takdirlere sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, yılbaşı kutlaması, Kalandar, Anadolu, Kafkasya.

ABSTRACT: As in many geographies and cultures of the world, “new year celebrations” are held in forms different from or similar to each other at the scale of major calendars at the Anatolian and Caucasian geographies. One of these celebrations is the traditional “Kalandar” celebration. In this study, the relation of Kalandar to calendar, its origin, course, features are assessed and its importance in terms of folklore and folk culture are presented to attentions. In Kalandar celebrations ongoing for years, it is established that, despite many concrete and abstract values were subject to some changes and transformations, they maintained their existence and reached today. Many concrete and abstract values such as festivals, theatrical shows, gift exchanges, interesting costumes, melodies, folk dances, and manis sustain their existence as socio-cultural wealth during the celebration. In this context, many ancient folk beliefs and rituals find a living space. Associated with pagan items and human-nature-life concepts; rebirth, regeneration, abundance, joy, and sharing are frequently emphasized concepts/items. People are trying to establish proximity and to encourage sharing by

* Dr. - Hacettepe Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
/Ankara - okanalay@hacettepe.edu.tr

exchanging gifts. "Karakoncolos" show almost identified with Kalandar during the celebrations is performed as a representation of the existence of goodness and evil, the battle between humans and supernatural beings, the reality of time and conditions. Eventually it is concluded that the continuation of Kalandar tradition which hosts many cultural values inside gains importance in a period in which modern world conditions consume everything by assimilating. As it can be seen in our study also, it is presented to appreciations that Kalandar and beliefs and practices relating to it contain noteworthy information for many social sciences especially folklore and anthropology.

Keywords: Tradition, new year celebration, Kalandar, Anatolia, Caucasia.

Giriş

İnsan, akıp giden zaman uzamında hayatı ve tabiatı algılamak, anlamak, değerlendirebilmek adına zamanı yıllara, aylara, mevsim ve günlere ayıran bir yöntem gereksinimi duyar. Her an tükenmekte olan hayatı planlamak üzere oluşturulan ve yapılacak bir işin evrelerini zamana bağlı olarak gösteren bu programa, sisteme takvim adı verilir. (URL-1) Bu çerçevede bilinen ilk takvimlerden Babil ve Mısır takvimleriyle bugünkü takvim sistemine çok benzeyen bir sistemi geliştiren Sümerler ve Mayalardan günümüze değin pek çok takvim kullanılmıştır.

Resmî ve gayri resmî takvimler çoğu zaman birlikte kullanılır. Resmî takvimin yanında insanlar çağlar boyunca yaşadığı coğrafya ve iklim şartları, üretim etkinliklerine bağlı olarak ayrıca yerel/folklorik bir takvim olarak bilinen "halk takvimi"nden yararlanır (Düzgün Kara, 2014: 235).

Anadolu ve yakın komşu coğrafyada bu çerçevede "nevruz/newroz, hıdırellez, kalandar, kaxan/gağan" gibi birçok uygulama ve kutlama halk takvimi bağlamında icra edilir. Söz konusu kutlamalardan her biri resmî takvimle birlikte ya da ondan ayrı olarak bir yönüyle de doğayla ve kadim halk kültürüyle ilintili olarak yüzyıllardır süregelen kutlamalardır. Bu çalışmada söz konusu bu kutlamalardan biri, geleneksel bir yılbaşı etkinliği olan "Kalandar"a değinilmektedir. Kalandarın takvimle ilintisi, kökeni, seyri ve özellikleri halk bilimi, halk kültürü bakımından değerlendirilmektedir.

Yılbaşı Takvimi, Halk Takvimi, Mahallî Takvim ve Kutlamalar

Geçmişten beri resmî ve gayri resmî olarak ya da halk takvimi diye adlandırılan sistemde bir yılın bitimi yeni bir yılın başlangıcı eşiğinde "yılbaşı" adı verilen muayyen bir zaman dilimi mevcuttur. Söz konusu bu zamana münhasır başka coğrafya ve kültürlerde olduğu gibi Anadolu ve Kafkasya coğrafyasında da belli başlı takvimler ölçeğinde birbirinden farklı veya birbirine benzer yapıda "yılbaşı kutlaması" düzenlenir.

Türkiye'de 26 Aralık 1925 tarihinde TBMM'de alınan kararla yılbaşı 1 Ocak'a alınır. 1935 yılında ise yapılan takvim değişikliğiyle 31 Aralık'ı 01 Ocak'a bağlayan gece miladî takvime göre resmî tatil de ilan edilip yeni yıl başlangıcı olarak kabul edilir. Hıristiyan ülkelerde miladî yılbaşından önce başlayarak sonrasına değine süren Noel kutlamalarından dolayı ülkemizde

azımsanmayacak bir oranda insan Noel ve yılbaşı kavramlarını aynı olarak kabul etmektedir. Ancak bu görüş yanlıştır. Zira Noel, İsa Mesih'in doğum gününü kutlamak için 25 Aralık'ta ve 6 Ocak'ta dinî bir nitelikte ve genellikle kiliselerde kutlanırken, miladî yılbaşının ise bu dinî pratiklerden bağımsız olarak, tüm dünya insanların bir araya gelerek yeni gelen yılı sevinç içinde karşılamak için yaptıkları bir kutlamadır (Esgin, 2012: 88-89). Yine de gerek Batı dünyasında olsun gerekse miladî takvimi benimseyen birçok ülkede yılbaşı kutlamaları ve Noel'e dair yapılan uygulamalarda seküler öğeler ve dinî-mitsel figürler iç içe geçmekte, birbirini etkilemektedir.

Bu anlamda Türkiye ve Kafkasya coğrafyasında resmî olarak miladî takvime göre her yıl 31 Aralık gecesini 1 Ocak'a bağlayan günün eşiğinde "yılbaşı", "yeni yıl" kutlaması yapılır. Ancak söz konusu bu resmî takvimin yanı sıra özellikle Doğu Anadolu ve Karadeniz coğrafyasında Rumî takvim olarak bilinen gayri resmî takvime göre, her yıl 13 Ocak'ta geleneksel olarak kutlanan yılbaşı kutlaması vardır. Öyle ki bu miladî takvimin on üç gün sonrasında kutlanan yılbaşı günü; Doğu Karadeniz ve Kafkasya'da tarihsel geçmişiyle Rum, Gürcü gibi Hıristiyan toplumlar ve sonraki evrelerde oraya yerleşen Müslüman veya Müslümanlaşan toplumlarda "Kalandar" adıyla kutlanır.

Geleneksel yılbaşı kutlaması Kalandar kutlamasının icra edildiği coğrafyanın yakın komşusu olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ise başta Alevi ve Ezidî Kürtler olmak üzere yanı sıra Sünni Kürtler ve Ermeniler arasında "Gağan", "Gaxand" ve "Kalo" gibi adlandırmalarla varlığını sürdürür (Aldatmaz, 2014: 103-104). Her iki kavram da tıpkı Noel kutlaması gibi muayyen bir sürece ve içinde Hıristiyanlık ve İslam öncesi pagan inanışa ait özellikler taşımakla birlikte her biri kendine özgü nitelikler taşır. Bu çerçevede Kalandar, Gağan ve Noel kavramları yılbaşı veya dinî içerikli kutlama sürecindeki inanışlar, ritüeller ve seremonilerin bütünü için kullanılır.

Ülkedeki standart, resmî takvimin yanı sıra kullanılan ve kimi zaman "halk takvimi" olarak kimi zaman "eski takvim", "kocakarı takvimi", "mahalli takvim" olarak adlandırılan takvimler kadim halk kültürünün bir yansıması olarak ortaya çıkar. Bu takvimler, halkın uzun zamana yayılan gözlem ve deneyimleriyle yerel, doğal ve kültürel koşullarla da şekillenerek gelenekselleşme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır (Düzgün Kara, 2014: 236). Bu anlamda "halk takvimi" geleneksel dünya görüşünün bir yansıması olarak halk hekimliği, halk meteorolojisi, halk mutfağı gibi uzun bir tarihsel deneyimin ve köklü ekolojik bir bilginin varlığıyla ilgilidir. Bu bilgi, kültürün ve bir toplumun sosyal ve kültürel yapı kapsamında hayatın içinden elde ettiği yerel bir bilgi olup daha çok doğayla iç içe yaşayan halklarda görülür. Söz konusu bu yerel bilgi, halk takvimi çerçevesinde bin yıllar boyunca insanın doğayla, çevresiyle kurduğu temasın varlık bulmuş

halidir. Özünde kültür, yerel bilgi ve yaşanmışlıklar vardır (Aça, 2016: 559-566).

Yüzyılların birikimi ve deneyimiyle, halk bilgisinin bir ögesi olarak halk takvimleri ister resmî takvimle örtüşerek isterse ondan ayrışarak olsun özünde birçok inanış ve ritüeli barındırması yönüyle halk bilimi ve birçok sosyal bilim disiplini için ayrıca bir önem taşır. Bu kapsamda süregelen kutlamalar, anmalar geçmiş zamanın günümüze taşınan kültürel mirasları olarak irdelendiğinde ait oldukları topluma dair kayda değer birçok bilgiye ulaşmak mümkündür.

“Kalendar: Etimolojisi/Kökene, Seyri/Gelişimi ve Kutlanması

1. Etimolojisi/Kökene

Kalendar, Türkiye’de Trabzon, Rize, Artvin gibi yöreler başta olmak üzere çoğunlukla Doğu Karadeniz’de yüzyıllardan beri süregelen bir yılbaşı kutlama geleneğinin adıdır. Özünde birçok inanışı, eğlenceyi, kostüm ve sembolleri barındıran bir kutlamanın adıdır. Bölge sakinlerince geleneğin bir değeri olarak kabul gören fakat ülke genelinde adı neredeyse hiç bilinmeyen bir kavramdır. Türkiye’de çoğu insanın adına ilk defa yönetmenliğini Mustafa Kara’nın yaptığı 2016 yılında gösterime giren “Kalendar Soğuğu” filminde aşına olduğu ve bu film aracılığıyla “Kalendar”ın ne olduğuna dair bir merak uyandırmaya ve kavram dünyasına dair bir ilgi oluşmaya başlamıştır.

Kalendar sözcüğü ayın birinci günü anlamına gelen Latince “calandae” sözcüğünden gelmekte olup Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan halk arasında “galandar” olarak telaffuz edilir. Batı dillerinde yer alan “calendar, calendrier” sözcükleriyle benzerlik göstermektedir (Kantarıcı, 2017: 493). Hint-Avrupa dil ailesine mensup dillerden İngilizcede “calendar” sözcüğüyle takvim kavramının karşılığı olarak; Fransızcada takvim, gün bilgisi, program çizelgesi anlamıyla “calendrier”; Rusçada “kalendar”, İtalyancada ise “kalandarya” biçimleriyle takvim anlamına gelir. Yunanca aynı anlama gelen “kalanta” sözcüğü Doğu Karadeniz’de yaşayan Rumlar tarafından “kalantaris” olarak kullanılır, Türkçeye de “kalendar” veya “kalandaris” biçimiyle geçer (Demir, 2012: 17-18; Kantarıcı, 2017: 493).

Kalendar sözcüğü bu anlamlarının yanı sıra gerek Trabzon-Rize-Artvin gibi yörelerde ve gerekse Anadolu ve Kafkasya kavşağında muayyen bir zaman diliminin (Miladî takvime göre Ocak ayının 13’ünü 14’üne bağlayan gece) ismi olduğu gibi yılbaşı gecesine ve bu gecede yapılan ritüeller bütününe, eğlencelere verilen isimdir. Bölge halkları arasında yılın ilk günü ve yılın ilk ayı için kullanılan “kalendar”ın özellikle Rumlar ve Gürcüler aracılığıyla söz konusu coğrafyada kadim bir geleneğin yansımaları olarak yaygınlık gösterir.

2. Seyri/Gelişimi

Anadolu ve Kafkasya'dan Avrupa'nın iç bölgelerine değin geniş bir coğrafyada köklü bir geçmişi olan Kalandar kutlamasının ilk olarak ne zaman, nasıl ortaya çıktığına dair kesin bilgiler olmasa da bu geleneğin Antik Yunan dönemine kadar uzandığı var sayılmaktadır.

Antik Yunan döneminde ortaya çıktığına dair iki farklı görüş belirmektedir. Birinci görüşe göre Kalandar kutlaması, Antik Yunan kültüründe Zeus ile Hera'nın Miladî takvime göre 15 Ocak-15 Şubat'a denk gelen "gamelion" adı verilen ayda gerçekleşen evlilik törenini esas alarak oluşturulmuştur. Diğer görüşe göre ise bu kutlamanın şarap tanrısı Dionysos'un eseri olduğu var sayılır. Antik Yunan'da evlenme ayı olarak ünlenen "gamelion" ayının on ikisinde Dionysos'un onuruna düzenlenen "lenia" adlı şenliği esas alarak doğmuştur (Sina, 2015: 48-50). Tarihsel süreç içinde kalandar; bolluk, bereket, eğlence, şenlik ve yeniden doğuş imiyle bağlantılı olarak farklı coğrafya ve kültürlerden de etkilenmelerle seyrini sürdürmeye devam eder.

Romalılar döneminde yeni yıl "Kalende" adı verilen çeşitli şenliklerle kutlanırdı. Sonraki yüzyıllarda aynı kutlama Bizanslılar da varlığını sürdürür. Romalılardaki "Kalende" Bizans döneminde Hıristiyanlık motifleriyle dinî bir kimliğe bürünür. Pontus Bölgesinde ise Bizanslılardan farklı olarak "Kalandofota" adıyla esas itibariyle Roma dönemindeki gibi kutlanır (Kantarci, 2017: 495).

Anadolu'nun Müslümanlaşması süreciyle birlikte Kalandar kutlamaları Osmanlı döneminde de Hıristiyanlık ve Roma/Bizans ve Rum kültürünün kimi kadim özelliklerini korumakla birlikte Türk ve İslam kültüründen etkilenmelerle varlığını sürdürür. Osmanlılar bilindiği üzere Muharrem ayıyla başlayan Hicrî takvimi, özellikle 18. yüzyıldan itibaren devlet protokolü halini alarak kullanır ve yanı sıra bazı işlemlerde ise Malî takvimi kullanır (Telci, 2012: 1-2). Doğal olarak Kalandar kutlaması yürürlükteki takvimlerin dışında mahalli veya halk takvimi olarak Doğu Karadeniz bölgesinde esas alınır.

Osmanlı'nın yıkılması ve Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Karadeniz-Kafkasya kavşağında süregelen Kalandar geleneği mübadeleyle birlikte başka sahalardaki gelenekleri etkilemeye ve ondan etkilenmeye başlar. Doğu Karadeniz Pontus Rumları, Cumhuriyet döneminde Türkiye ve Yunanistan arasındaki mübadele sonucu Yunanistan'a göçtüklerinde kendilerine özgü olarak kutladıkları Kalandar kutlamasını oraya da taşırlar. Böylece Yunanistan'daki Kalandarın yanı sıra, Doğu Karadeniz Rumlarının ritüel ve inanışlarını taşıyan kalandar iç içe geçerek varlığını sürdürür (Bozdağhoğlu, 2014: 24-25).

Yukarıda da değinildiği üzere kadim bir geleneğin devamı olarak Kalandar kutlaması farklı adlar ve benzer ritüellerle günümüzde de

varlığını sürdürmeyi başarır. Her yıl Rumî takvim esasıyla yılbaşında kutlanan Kalendar; Rum ve Pontus kültürüyle ilintili olarak Yunanistan'da, Türkiye'de Doğu Karadeniz bölgesinde kutlandığı gibi ayrıca Kafkasya'da Gürcistan, Abhazya ve Ermenistan gibi ülkelerde, Karadeniz'in kuzey ve kuzey batısında ise Ukrayna, Letonya, Moldova gibi birçok ülkede az veya çok bilinen, uygulanan bir geleneksel değerdir.

3. Kutlama: İnanışlar ve Uygulamalar

Geçmişten günümüze ulaşan birçok kutlama, şenlik ve törende olduğu gibi kalendar kutlamalarında da birçok inanış, ritüel ve özellik vardır. Ancak bunlardan bir kısmı zamanla tamamen kaybolurken, bir kısmı ise değişim-dönüşümlerle farklılaşarak, kimi zaman da zayıflayarak da olsa varlığını sürdürür.

Sosyal bilimci ve antropolog Jack Goody, "Mit, Ritüel ve Söz" kitabında çoğunlukla, yazısız toplumların statik ve geleneksel olduğu, kültürlerini de önemli ölçüde nesilden nesile koruyarak aktardıkları söylese de devamında, zaman içinde özellikle ritüel ve din alanında komşu halklar arasında dahi dikkate değer sayıda farklılık bulanabileceğini belirtir. Özellikle uzun ritüellerin mütemadiyen icra edilmesi ve yeri geldikince birebir tekrar edilerek korunması tüm çabalara rağmen zordur. Değişim yavaşça içeri süzülür, çünkü insanlar ellerinden geleni yapsa bile hafıza kusursuz değerdir (Goody, 2017: 81-82).

Doğal olarak inanışlar ve ritüeller zaman ve mekân bağlamında değişimden nasibini alırlar. Bu anlamda farklı coğrafya ve zamanlarda varlığını sürdüren Kalendar kutlamaları, uzun tarihsel akış içinde ilk ortaya çıktığı andaki orijinden az ya da çok uzaklaşarak, doğrudan veya dolaylı birçok ögenin etkisinde kalır. Zamanla Kalendarla ilgili inanış ve ritüellerde kimi benzerliklerin yanında farklılıklar olabilmekte, ait olduğu toplumun yerel dinamikleriyle değişiklik gösterebilir.

Anadolu'da özellikle Doğu Karadeniz ve komşu coğrafya olarak Doğu Anadolu ve ön Kafkasya'da miladî resmî yılbaşının yanı sıra geleneksel Kalendar yılbaşı kutlaması yukarıda sözü edildiği üzere süreç içinde evirilerek başka coğrafyadaki inanış ve pratiklerle benzeşen yönleri olmakla beraber kendine özgü kimi inanış ve pratiklerle de varlığını sürdürür.

Günümüzde genellikle Doğu Karadeniz'de, özellikle Trabzon ve yöresinde her yıl Rumî takvime göre yılbaşı gününde, Miladî takvime göre 13 Ocak'ta bir şölen havası içinde kutlanır. Gençler ve çocuklardan oluşan irili ufaklı topluluklar farklı kostüm ve ilginç tiplerle çalgı ve çengi eşliğinde kapı kapı dolaşarak kutlamalarda bulunur, çeşitli hediyeler alır.

Kalendar kutlaması için yeni bir yılın arifesinde iyilik ve rızık meleklerinin evlerini ziyaret edeceği inancıyla güneş doğmadan erkenden kalkılır, evin bütün kapı ve pencereleri açılır. Kalendar akşamında bütün

aile fertlerinin bulunacağı, geniş ve zengin bir sofraya olan “Kalandar sofrası” için çeşitli yemekler, çörekler, tatlılar hazırlanır. Kalandara özgü “koliva” denen mısırlar haşlanarak hazırlıklar yapılır (KK-2, KK-3, KK-4). Aile fertleri sofraya başında toplanır, yeni yıla neşe ve bereket içinde girmeye çalışılır. Sofranın başlıca yiyecekleri hamsili ekmek, hamsi pilavı, lahana sarması, mısır, patates haşlaması, kabak tatlısı, fındık, incir, ceviz, elma, armut gibi meyvelerdir (URL-2)

Kalandar gecesinde gençler birbirinden farklı, hatta komik görünüm arz eden kostümler ve öykünmelerle kemeçe eşliğinde horonlar oynayarak eğlencelik figürler sergiler. Uzunca değneklerin ucuna torba ve zil bağlanır, koyun ve benzeri hayvanların postu giyilerek dolaşılır (KK-1, KK-2-KK-3, KK-7).

Kalandar kutlamasında gün içinde yapılan hazırlıklardan sonra akşamla birlikte kutlamalar çeşitli oyun, ezgi, ritüel ve inanışlarla iç içe olarak yoğunluk kazanır. Kalandarın günümüzde hâlâ etkin olarak kutlandığı yörelerden biri olan Trabzon ili Maçka ilçesine bağlı Livera (Yazlık) köyündeki kutlamaları orali olan akademisyen Zeynep Kantarcı şöyle aktarır:

“Köyün gençleri köy meydanında büyük bir ateş yakarlar ve ateşin üzerine içi karla dolu büyük bir kazan koyarlar. Bu kazanın etrafında büyük bir halka oluşturan gençler ve çocuklar kemeçe eşliğinde horona başlarlar. Daha sonra köydeki bir grup genç ve çocuk tarafından hazırlanan Kalandar eğlencelerinin gelenekselleşen “Karakoncolos” veya “Momoyer” isimli seyirlik oyun oynamak için çeşitli tekerlemeler, maniler ve türküler eşliğinde özellikle köyün en yaşlısının olduğu evden başlanarak ev ev dolaşılır. Öncelikle evin kapısı çalınır, kapı açılır açılmaz da kendilerini saklayan ve görünmemeye çalışan çocuklar ve gençler ellerinde bir iple bağlı olan torbayı aralanan kapıdan içeri atarlar ya da çatıya çıkılarak torbaların bacadan sarkıtırlar ve ev sahibinden torbalarına evde bulunan yiyeceklerden bir şeyler koymasını beklerler. Buna “torba atmak” ya da “Kalandarda ev gezmesi” denir. Çocuklar ve gençler burada tanınmamaya özen gösterirken ev sahibi de kapısına gelenlerin kim olduğunu tahmin etmeye çalışır. Eğer ev sahibi kapıya gelenlerin kim olduğunu bilemezse kapısına atılan torbaya koliva [mısır], fındık, elma, armut, çörek gibi evde bulunan şeylerden koyar saklanmış olan çocuğun torbayı almasını sağlamak için torbanın ipini hafifçe çeker. Eğer ev sahibi kapısına gelenleri yakalayarak kim olduğunu tahmin ederse de espri olsun diye torbaya kedi yavrusu, odun parçası, iplik, paçavra kumaş gibi şeyler koyar. Ev ev dolaşarak toplananlar eğlence bitiminde hep birlikte yenmek için saklanır. Bunun bereketi ve bolluğu artıracığına inanılır Ardından

karşılıklı atışmalar şeklinde başlayan doğaçlama oynanan, Rumca “dağ adamı, ayı” anlamına gelen “Karakoncolos” ya da “Momoyer” adlı çirkin kara renkte bir canavarın etrafında dönen seyirlik oyun sergilenir. Bu canavarın kedi, maymun ya da bir çocuk büyüklüğünde olduğu düşünülür ve kürklü, tüylü bir şekilde olduğu hayal edilir. Geceleri gezer, şakacı ve zararsızdır. Zararlı olmadığı halde görüntüsü insanlara korku ve panik verir. Bu yüzden Kalandar gecesi köyün çocukları ve gençleri üzerlerine hayvan postları giyerek, bellerine inek çanı asarak, yüzlerini karaya boyayıp ve saçlarını dağıtarak Karakoncolos kılığına girerler.” (Kantarci, 2017: 495-496).

Kalandar kutlamasında yukarıda değinildiği üzere yörede, “karakoncolos” adıyla bilinen bir varlık ve onun adıyla özdeşleşen inanış ve seyirlik oyunlar vardır. Halk arasında özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yaygın olan bir inanışa göre kış yarısı cini olarak Karakoncolos, Koncolos, Yaban Adam, Publik gibi adlarla nitelendirilen bu varlığın, kışın ormandan sahil köylerine fırtınayla veya denizden çıkarak geldiğine inanılır (KK-3, KK-4).

Trabzon’un Çaykara İlçesi başta olmak üzere yöreyle ilgili önemli derleme ve araştırmalar yapan Çaykaralı yazar İbrahim Tuncer, Karakoncolos için şu bilgileri aktarır: “Karakoncolos veya Karakoncilo, cin, peri ayı veya maymuna benzetilir. Vücudu kıllarla kaplı olduğu ve bazı hayvanların uzuvlarına sahip bir yaratık olarak addedilse de çoğunlukla ayı ve maymun suretinde olup günün en kısa gecenin en uzun olduğu zaman evlere dadandığı düşünülür. Ev halkı onun eve zarar vermemesi için kapı önüne yiyecekler bırakır, onun bu yiyecekleri yiyip gideceğine inanır.” (Tuncer, 2017: 224-225).

İnsanı andırır da maymuna benzediği ve cin olduğu var sayılır. Demir sandal giydiği, kurt, kurbağa, yılanla beslendiğine ve evlere özellikle bacalardan girerek orada bulunan insanların sırtına bindiğine inanılır (Başgöz, 2015: 70). Bu tuhaf varlık, ocak ayının ilk on iki gününde sokaklarda dolaşır, rastladığına; “Nereden geliyorsun, Nereye gidiyorsun? Adın ne?” diye sorarmış. Verilecek cevapların içinde mutlaka “kara” kelimesi olmalıymış (Kara Köy’den geliyorum, Karasu’ya gidiyorum, Adım Kara Hasan v.b) Aksi takdirde Karakoncolos elindeki kocaman tarakla vurarak karşısındakini öldürürmüş. Bilhassa küçük çocukları ve yeni doğmuş buzağılara zarar verdiğine inanılan bu varlıktan korunmak için kış günleri evlerdeki taraklar ortada bırakılmaz, saklanır, ya da Trabzon’da Sürmene Güneşara köyündeki olduğu gibi ev sahibi kapıya yörede ‘kuymak’ adı verilen bir yemek koyarak bunu engellemeye çalışır (Duvarcı 2005: 126). Bu konuda şöyle bir mani söylenir:

*“Gelir yaban atamı
Karıştırır kapları*

Kapıya koy yemeği

Alma onu içeri” (Tuncer, 2017: 224)

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere gere Karakoncolos, gerekse obur, cadı gibi farklı adlarla anılan bu kötü ruhlar çoğunlukla bebeklere, küçük çocuklara musallat olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu kötücül ruhlar doğumu engellemeye/geciktirmeye hatta bebeğin cılız kalmasına ya da ölmesine neden olabilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bebeklere musallat olduğuna inanılan bu varlığın dişi olduğuna inanılmakta ve “cadı”/”cazı” veya “obur” gibi adlarla anılmaktadır. Bu varlığın Tatar, Başkurt, Gagavuz gibi Türk topluluklarıyla Mari, Udmurt, Komi ve Rusların yaşadıkları sahalarda görülen ve yeni doğanlara musallat olan ve “obur” (obır, ubır, upır, vıpr) inancıyla benzerlik göstermektedir. (Küçük, 2011: 126-127).

Giresun yöresinde cadılar cana kastettiği gibi bazen kadınların kocalarını kendilerine bağladıklarına inanılmaktadır. Bu konuda yöreyle ilgili derlemeler yapan Küçük’ün (2011: 129) aktarımıyla kaynak kişi bu ilginç inanışa değinmektedir: *“Teyzemin on yedi sene çocuğu olmamış. Teyzemin üstüne gelen iki kumanın da çocuğu olmamış. Teyzemin kocasını cazı kızı sahiplenmiş bundan dolayı çocukları olmuyormuş. Ne zaman ki o cazı kızı ölmüş teyzemin de kumalarının da çocukları olmuş.”* (KK-4, KK-7)).

Rize ve yöresinde de söz konusu obur, cadı, hortlak inanışının benzer pratiklerle halk kültüründe varlığını sürdürmektedir. Bölgenin yanı sıra Kafkasya, Anadolu, Balkanlar ve Orta Asya’ya değin uzanan coğrafyada izlerine rastlanan obur ve hortlak inanışlarıyla benzerlik göstermektedir. Rize yöresinde de oburun öldükten sonra dirilmesi ve insanlara zarar veren kötü bir varlık olması, oburdan kurtulma ihtimallerini bulunması, ancak vampirlerde görülen kan içme unsurunun olmaması gibi hususiyetler bulunmaktadır. Ayrıca Gagavuz Türklerinde görülen oburun üzerine çivi çakılması uygulaması Rize yöresinde kazık çakma olarak tezahür etmesi ve aynı kazık çakma uygulamasının Kazan Tatarları arasında da mevcut olması dikkat çekmektedir (Kabak, 2016: 321).

Konu bağlamında Rize yöresinde araştırmalar yapan Turgay Kabak’ın (2016: 316-317) aktarımıyla sözlü bir kaynak, “musibetten kurtulmak için kazık çakma” uygulaması hususunda yatsı namazı sonrası camide yalnız kalan bir imama oburun musallat olmasına değinir. Sabah ezanına değin ikisinin dövüştüğünü ve sonunda oburun kaçışını ve sonrasındaki uygulamayı şöyle ifade eder: *“Sabah ezanı okunmadan, o obur denen çıkmış gitmiş. Bu da onun peşine gitmiş. Bunu kovalamış ve gitmiş bir kabristanlığa, mezarlığa girmiş. Bu da orda beklemiş. Sabahleyin köylü bunun ölüsünü almak için camiye gelmişler. Bakıyorlar ki camide ölüsü falan yok, gitmişler bunu aramaya. Gitmişler, aramışlar, bir kabristanlığın başuna duruyor. Köylüye demiş ki: ‘Bana bi tane pelit kazığı yapın.’ İstedığı kazığı yapmışlar ve o oburun girduğu deliğe pelit direği çakmışlar ve o obur ‘İıııı...’ diye bir ses çıkarmış. Böylece camiyi kurtarmış.”* (KK-5).

Anadolu ve hatta Kafkasya coğrafyası halk inanışında; cadı, hortlak, cin gibi varlıklarla ilintili olarak da kullanılan “karakoncolos”, Evliya Çelebi'nin 17. yüzyılda yazdığı “Seyahatname”de hortlak ve kan içme bahsinde geçer. Başak Öztürk'ün aktardığına göre “Seyahatname”de, Hatukay Çerkezlerinin diyarındaki Pedsî köyü civarında 1076 şevvalinin yirminci gecesinde gökyüzünde Çerkez ve Abaza oburlarının [uyuzlarının, hortlaklarının] cenklerine tanık olduğunu söyler. Bu bağlamda yılda bir kere “Karakoncolos” gecelerinde cenk eden oburların savaşmaları esnasında onların birbirlerinin kanlarını emerek öldürdüklerini aktarır (Öztürk Bitik, 2011: 66). “Karakoncolos” bir başka önemli Osmanlı kaynağı olan “Lehce-i Osmanî”de de kavramı kendine yer bulur. Ahmet Vefik Paşa'nın 1876'da basılan bu eserinde “cadı/câdû” tanımlamasında şöyle geçer: “*Mezardan çıkan gûl [gûlyabanî], karakoncolos, vampir, cadı, sehhâr.*” Türkçeye Farsçadan (câdû) girmiş olan ‘cadı’ sözcüğü; büyücü, gulyabânî, hortlak, karakoncolos, vampir, çirkin kocakarı, acûze ve mecazî olarak çok güzel söz anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu, 2003:121). Bu tanım ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere “karakoncolos” özü itibariyle korku ve hortlak çağrışımları barındıran bir kavram olarak kullanılagelir (Lehce-i Osmanî 2000: 75).

Geçmişten beri halk inanışlarında kendine yer bulan “karakoncolos/goncoloz”, günümüzde Kalandar inanış ve pratikleri çerçevesinde hâlâ önemli bir oranda Doğu Karadeniz ve civarında ilginç kostüm ve ritüellerle özdeşleşerek varlığını sürdürmektedir. Ayrıca bu varlık ve onun çevresinde oluşan inanış ve uygulamalar; örnek olarak Orta Anadolu'da “congoloz”, Doğu Anadolu'da “gağan”/“kalo” gibi adlarla bilinmektedir. Bu varlıkla somutlaşan inanış ve uygulamaların kökü tarih öncesi döneme, pagan inanışa dek uzanıp yere ve zaman göre farklılaşan yansımalar olarak belirmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde “karakoncolos/goncoloz”, Orta Anadolu'da “congoloz” olarak bilinen ve yukarıda izah edildiği üzere kötü, korkunç, uğursuz, yabanî, dev, cadı, obur, hortlak addedilen bu varlık Orta Asya'da, Altay, Kırgız, Kazak, Uygur, Özbek gibi Türk toplumlarının anlatılarındaki kötücül bir varlıkla benzeşmektedir. Bu bağlamda Abonoz Küçük'ün ifade ettiği üzere değinildiği üzere Yalmavuz/Celmoğuz, kötü özellikler arz eden ve genellikle insanlara zarar veren demonik bir varlıktır. İnsan eti yiyen, kan emen, insan kılığına girebilen, konuşup düşünebilen ve genellikle kadın olarak bilinen bu varlık çok başlı bir dev olarak tasvir edilirken bu kötü/olumsuz özellikleriyle Doğu Karadeniz'de Goncoloz tipiyle benzerlik gösterir (Küçük, 2016: 351-362). Küçük, ayrıca Yalmavuz/Celmoğuz tipinin Anadolu'da zayıflasa da Doğu Karadeniz'de kısmen daha güçlü olarak yaşatıldığına değinip şöyle bir karşılaştırma yapar: “...Her ikisinin de insanlara ve hayvanlara zarar verdiği inanan vahşi bir yaratık olarak tasvir edildiklerini, şekil değiştirme özelliğine sahip olduklarını, çift cinsiyetli olabildiklerini, dağ ve mağaralarda yaşadıklarını,

ateşle doğrudan ilgili olduklarını söyleyebiliriz.... Ateşle olan bu ilgi Goncoloz'la ilgili inanış ve uygulamalarda, Goncoloz'un ateşten korktuğu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. ...İki tipe nitelikleri bağlamında mukayeseli bir şekilde baktığımızda benzer niteliklerin farklı niteliklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Goncoloz tipi, Yalmavuz/Celmoğuz tipinin Doğu Karadeniz'deki şeklidir diyebileceğimiz gibi Goncoloz ile Yalmavuz/Celmoğuz'un benzer inanış ve düşünüş kalıpları çerçevesinde tasavvur edilen iki ayrı tip olduklarını da ileri sürülebiliriz.” (Küçük 2016: 359-360).

Bu ve benzeri inanışlarla farklı coğrafya ve zamanlarda varlığını sürdüren bu söz konusu tip, Anadolu sahasında özellikle Doğu Karadeniz'de Kalandarla bağlantılı olarak günümüzde de kısmen de olsa icra edilir.

Kalantar kutlamalarında daha önce de değinildiği üzere Anadolu'nun ve Kafkasya'nın birçok bölgesinde köy-seyirlik oyunları arasında yer alan ve ait olduğu bölgeye göre bazı kostüm ve ritüellerin değişiklik gösterdiği komik tipler oluşur. Bu tiplere Kalandarın kutlandığı coğrafya başta olmak üzere birçok yerde rastlanır. Başlıca şu tiplerden yer alır: Üzerine yünden bir kürk giyip çingiraklar takarak ve yüzüne de yünden bir sakal yapıp elinde değneği veya asasıyla yaşlı bir adam. Bir diğer tipte deve veya kambur adam tiplmesi olup bir kişi, sırtına kambur durması için yastık bağlar ve türlü komiklikler yapar. Bunların yanında ayrıca bir gelin-damat tiplmesi vardır. İki köylü erkek, damat ve gelin kılıfına girerek çalgı eşliğinde köy meydanında oynarlar. İç içe geçen tipler ve türlü komikliklerle meydana ve dolaştıkları evlerin önlerinde çeşitli komiklikler yapar, çalgılar eşliğinde maniler söyler ve yiyecek ya da bahşiş toplarlar (KK-2, KK-3, KK-4, KK-6).

Kalantar kutlamalarında tarihsel süreç içinde bazı değişim dönüşümlerle de olsa birçok oyunda ve tipte ritüellerin önemli bir parçası olan ağarmış sakallarıyla yaşlı bir insanın; iyilik, bereket ve yardımlaşmayı öncelmesi yönüyle ayrıca dikkat çekmektedir. Söz konusu bu tip aslında kadim kültürlerdeki “yaşlı bilge” ya da Türk kültüründeki “ak sakallı koca tipi”, İslamî kültürdeki Hızır ve İlyas inancı, Hıristiyan kültüründe Noel Baba gibi geçmişten günümüze darda kalanlara yardım eden ve iyiliği, erdemi temsil eden değerler olarak varlığını sürdürmektedir (Ergun, 2012: 156). Ayrıca Mezopotamya ve İran coğrafyasındaki toplumlarda “Kalo, pîr, baba, şeyh, dede” yine benzer bir misyonla halk kültürü ve inanışlarına yansımaktadır.

İşte söz konusu bu değerlerin bir yansıması olarak Kalantar kutlamasında; oyunlarda iyi ve kötü iyisi, doğacı inanışın izleri, paganizm ve Şamanizm kalıntısı birçok ritüel sergilenir, bereket kültürüyle ilgili maniler, tekerlemeler söylenir.

Örnek olarak:

*“Kalandar gecesi, devlet bacası
Tasımı dolduran cennet hocası
Doldurmayan cehennem hocası
Eban ğarka ebuka feliko”¹ (Tuncer, 2017: 224)*

*

*Kalandar soğuğunda
Ya bakın kaldık dara
Açın siz kapıları
Biz geldik kalandara” (URL-2)*

Kalandar günü ve gecesinde seyirlik oyun, mani, tekerleme ve halk danslarında birçok inanış ve ritüel kendine yer bulmaktadır. Muayyen gün ve gecelerde geleneksel toplumlarda ağırlıklı olmak üzere ister semavî din mensupları olsun isterse diğer inanç mensupları olsun insanlar birçok inanış, pratik ve ritüeli benimseyerek yaşatır. Doğal olarak kalandar gibi geleneksel yılbaşı kutlamasında da şans, bereket, uğur getireceği var sayılan inanışlar ve onların yansıması olan bir dizi uygulamalar, ritüeller sergilenir. Salt Kalandar kutlamasında değil birçok önemli gün ve gecede farklı coğrafya ve kültürdeki insanlar eski çağlarından beri belli zaman ve mekânların, bazı olay ve olguların kendileri için şans getireceğine, uğurlu olacağına ya da aksi olacağına inanır.

Örnek olarak: “Kalandar gecesinden yapılan ve nispeten tuzlu olan Kalandar çöreğinin bekârların kısmetini açacağına inanılır. Tuzlu çörekten yiyen kişilerin çok susayacakları için rüyalarında evleneceği kişinin ona su ikram ederek kısmeti olacağı inancı hâkimdir. Bu inancın yanı sıra, Kalandar sabahı bir kimseye para vermenin o yılın bereketsizliğini gidereceğine inanılır. Birinden para almanın da kişinin o yılı bolluk içinde geçireceğine delalet eder.” (Kantarıcı, 2017: 500-501). Ayrıca tıpkı nevrüz/newroz bayramında olduğu gibi Kalandar gecesinde de benzer bir ritüelle sessizce bir dilek tutularak haşlanan yumurtalar birbirine vurulur. Vurma esnasında yumurtası kırılmayan kişinin dileğinin kabul olacağına kanaat getirilir.

Bütün bu teatral oyun, inanış ve ritüellerle Kalandar ne kadar canlı kutlanırsa geçmişte kalan kötülüklerin artık yeni yılla birlikte bir daha yaşanmayacağı ve kötü ruhların uzaklaşacağı inanışı hâkimdir (Akın, 2016: 9). Nihayet Kalandar, bu ve benzeri bir dizi inanış ve ritüellerle yılbaşı gecesinde ailece bir ziyafet ve sonrasında oyun, eğlence, ezgi, mani ve ev ziyaretleriyle icra edilir. Yeni yıla bu icralar eşliğinde girilir.

---

¹ İbrahim Tuncer, bu ifadenin; “Üstte erkek, altta ineği (dişisi)” anlamına geldiğini belirtir. Karadeniz’de geleneksel evlerin çoğunlukla iki katlı olduğunu, alt katın ahır, üst katın ise ailenin yaşadığı ev olduğunu, “üstte erkek” ifadesiyle neslin devamı, alta ineği, dişisiyle hayvanlarının çok olması temennisinde bulunulur der (Tuncer, 2017: 224).

Sonuç

Geçmişten beri resmî ve gayri resmî olarak ya da halk takvimi diye adlandırılan sistemde bir yılın bitimi yeni bir yılın başlangıcı eşiğinde “yılbaşı” adı verilen bir zaman dilimi vardır. Söz konusu bu zamana münhasır dünyanın pek çok yerinde birbirinden farklı takvim ve nitelikte kutlamalar yapılır. Bu bağlamda başka coğrafya ve kültürlerde olduğu gibi Anadolu ve Kafkasya coğrafyasında da belli başlı takvimler ölçeğinde birbirinden farklı veya birbirine benzer yapıda “yılbaşı kutlaması” düzenlenir. Bu kapsamda birçok inanış, ritüel ve teatral öge geçmişten beri varlık bulmuştur. Bu çalışmada söz konusu bu kutlamalardan biri, geleneksel bir yılbaşı etkinliği olan “Kalandar”; kavram, inanış ve uygulamalar bağlamında irdelenmiştir. Kalandarın takvimle ilintisi, kökeni, seyri, özellikleri ve halk bilimi, halk kültürü açısından taşıdığı önem değerlendirilmiştir.

Bir yönüyle doğayla ve bir yönüyle de kadim halk inanışları, kültürüyle ilintili olarak yüzyıllardır süregelen Kalandar kutlaması, yeni bir yıla girerken insanların mutluluk, esenlik, bereket beklentisi ve yanı sıra yaşama kültürüne dair önemli vurgular barındırdığı görülmüştür. Birçok somut ve soyut değer tarihsel süreç içinde bazı değişim dönüşümlere uğrasa da varlığını devam ettirmeyi başararak günümüze ulaşmıştır. Kutlama boyunca oyunlarda, ezgilerde pagan ögeler, doğa-insan-bereket kavramlarıyla ilintili olarak yenilenme, yeniden doğuş, üretkenlik ve bolluk izlekler ayrı bir önem arz etmiştir. Yanı sıra insanlar birbirlerine hediyeler sunarak yakınlık kurmaya ve paylaşımı özendirilmesi önemli bir fonksiyon olarak saptanmıştır. Kutlamada “karakoncolos” oyununda görüldüğü üzere iyilik ve kötülük iyesinin mücadelesi inanış ve pratikleriyle bir nevi iyinin beyaz, kötünün de siyahla temsil edilmesi dikkat çekici bir hususiyettir. Yine bu inanış ve uygulamaya adını veren “uyuz, obur, cadı, yaban adam, hortlak, cin, kötücül ruh” gibi addedilebilecek varlık kötülük imi olarak halk kültüründe kendine yer edinmiştir. Ayrıca Kalandar sabahı bir kimseye para vermenin o yılın bereketsizliğini gidereceği ve birinden para almanın da o yılı bolluk içinde geçireceği inancı da uğur, bereket ve şansla ilgili inanışlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kalandar kutlamalarında şenlikler, oyunlar, hediyeleşmeler, ilginç kostümler, seyirlik oyunlar, ezgiler, halk dansları ve mani gibi pek çok somut veya soyut değer, sosyo-kültürel bir zenginlik olarak varlığını sürdürür. Geçmişten günümüze değin bu kutlamalarda yeniden doğuş, yenilenme, bereket, neşe ve paylaşım sıklıkla vurgulanan kavramlar/öğeler olarak ayrıca dikkat çektiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak; modern dünya koşullarının her şeyi kendine benzeterek tükettiği katı döngüsüne rağmen Anadolu ve Kafkasya kavşağında kadim bir geleneğin devamı olarak kutlanan ve özünde pek çok kültürel değeri barındıran Kalandar kutlamasının varlığı başlı başına önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda da görüldüğü üzere başta halk bilim ve

antropoloji olmak üzere pek çok sosyal bilim disiplini için önemli veriler taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AÇA, Mustafa (2016). "Halk Bilgisinin Takvim, Mevsim/İklim, Çevre, Sağaltma ve Hukuka Dönük Temsilleri". *Halk Bilimi El Kitabı*, (Ed.: Mustafa Aça), s. 559-591, Konya: Kömen Yayınları.
- Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehce-i Osmanî*. (Hzl.: Recep Toparlı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKIN, Ömer (2016). "Kültürel Bellek Bağlamında Maçka Yöresinde Kalandar Kutlaması". *KTÜ Devlet Konservatuarı II. Uluslar arası Müzik ve Dans Araştırmaları Sempozyumu, Bellek ve Kültürel Miras*, 18-22 Ekim 2016, Trabzon, s. 8-16.
- ALDATMAZ, Nadire (2014). *Folklorê Kırmancan Ser o* [Kırmancların Folkloruna Dair]. Diyarbakır: Roşna Yayınları.
- BAŞGÖZ, İlhan (2015). *Küçük Folklor Ansiklopedisi*. Ankara: Ürün Yayınları.
- BOZDAĞLIOĞLU, Yücel (2014). "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı: 3, s. 9-32.
- DEMİR, Necati (2012). "Trabzon Yöresinde Zaman, Halk Takvimi ve Sayılı Günler". *Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol: 4, No: 1, s. 5-21.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (Hzl.: Aydın Sami Güneşçel), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DUVARCI, Ayşe (2005). "Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar". *Bilig Dergisi*, S. 32, s. 125-144.
- DÜZGÜN KARA, Ülkü (2014). "Giresun Halk Takvimi, Sayılı Günler ve Bunlara Bağlı İnanış ve Uygulamalar". *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, Karadeniz Özel Sayısı, s. 233-256.
- ERGUN, Pervin (2012). "Küresel Dünyanın Tüketim Mitleri Fakeloru'un Başarısı: Yılbaşı mı Kutluyoruz Noel mi?". *Millî Folklor*, S. 95, s. 147-160.
- ESGİN, Mehmet (2012). "Hıristiyanlık'ta Noel Bayramının Ortaya Çıkışı ve Türkiye'deki Yansımaları". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, s. 85-96.
- GOODY, Jack (2017). *Mit, Ritüel ve Söz*. (Çev.: Damla Sezgi), İstanbul: Küre Yayınları.
- KABAK, Turgay (2016). "Rize ve Yöresinde Obur ve Cadı ile İlgili İnanışlar". *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 7, (Sempozyum Özel Sayısı), s. 309-323.
- KANTARCI, Zeynep (2017). "Kalandar Kutlaması: Livera (Yazlık) Köyü Örneği". *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 10, Mart 2017, s.491-503.
- KÜÇÜK, Abonoz (2011). "Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalarında Cadı/Obur". *Karadeniz- Black Sea-Çernoje More* (12), s.123-136.

- KÜÇÜK, Abonoz (2016). “Orta Asya’nın Yalnavuz/Celmoğuz’u İle Doğu Karadeniz Yöresi’nin Goncoloz’u Arasında Bir Karşılaştırma”. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 7, (Sempozyum Özel Sayısı), s. 351-362.
- ÖZTÜRK BİTİK, Başak (2011), “Evlıya Çelebi Seyahatnamesinde Cadı, Obur, Büyücü Anlatıları ve Kurgudaki İşlevleri”. *Millî Folklor*, S. 92, s. 64-71.
- SİNA, Aysen (2015). “Eskiçağda Atına’da Şenlikler”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, s. 43-60.
- TELCİ, Cahit (2012). “Osmanlı Yönetiminin Yeni Yıl Kutlamalarından: İstanbul Tekkelerine Muharremiye Dağıtımı”. *Sufî Araştırmaları Dergisi*, S. 12, s. 1-29.
- TUNCER, İbrahim (2017). *Yaşantısı ve Ananeleriyle Çaykara*. İstanbul: Turkuvaz Yayıncılık.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Dursun Ali İnan, Trabzon/Uzungöl1945, Ortaokul Mezunu, Turizm İşletmecisi. (Görüşme: 19.06.2018)
- KK-2: Eyüp Tuncer, Trabzon/Zeleva (Taşeron) 1313(1895), Tahsili Yok, Sünnetçi. (Görüşmeyi akt: Torunu İbrahim Tuncer, [asıl kaynak kişi, Eyüp Tuncer 1986’da vefat etmiştir.] Görüşme Tarihi: 18.06.2018)
- KK-3: Haşım Albayrak, Trabzon/Çaykara 1958, Üniversite Mezunu, Tarih Öğretmeni-Araştırmacı. (Görüşme: 17.06.2018)
- KK-4: İbrahim Tuncer, Trabzon/Çaykara 1960, Lise Mezunu, Emekli-Araştırmacı. (Görüşme: 18.06.2018)
- KK-5: Mahmut Çolak, Rize 1977, Lise Mezunu, Serbest Meslek (Derleyen-Görüşmeyi akt. Turgay Kabak, Görüşme tarihi belirtilmemiştir.)
- KK-6: Mahmut Salbacak, Giresun 1927, Tahsili Yok, Çiftçi. (Görüşmeyi akt. Abonoz Küçük, Görüşme: 17.07.2009)
- KK-7: Yaşar Yurtseven, Trabzon/Maçka 1961, Üniversite Mezunu, İktisatçı. (Görüşme: 10.06.2018)

Elektronik Kaynaklar

- URL-1:[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsarama-gts&guid=TDK.GTS.Güncel Türkçe Sözlük](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsarama-gts&guid=TDK.GTS.Güncel_Türkçe_Sözlük) (erişim tarihi: 24.04.2018).
- URL-2: <http://kameramvebavulum.com/13-ocak-kutlamalari/> (erişim tarihi: 01.05.2018).